

szavai bár reményüket fejezik ki, „hogymég ezután is kerülhetnek elő kiadatlan levelek”, ez eddigelé csak remény maradt. Annak ellenére, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi bizottsága adta Takács Sándornak, Eckhart Ferencnek és Székfü Gyulának a megbízást, s a megbízottak „szeme előtt e megbízásnál elsősorban nyelvtudományi cél lebegett”, haszonnal forgathatják a kiadványt a történészek is.¹⁸

A gyűjtő, antikvárius számára önmagában is érték minden metszet, amely megvásárolható, beszerezhető, eladható. Még a múzeológus is megbékél az önálló metszettel, de a könyvtáros sajnálkozva veszi tudomásul, hogy értékes könyvek részei önálló életet kezdenek, eredeti helyükről kiszakítva, egyes darabként kerülnek adásvételre. Bár, talán örülnünk kellene, hogy ezek a metszetek legalább megmaradtak: az ajánlójegyzék 3086. és 3111. kö-

18 A budai basák magyar nyelvű levelezése. 1553—1589. I. k. Bp. 1915. MTA. (4)+VI+544+(2) p. + 1 t. 227 mm. Több kötete nem jelent meg. Korabeli vázontetésben szép példány. Kat. 2052. sz. (helyesen 3052!) Id. rész: VI. és II. p.

zötti tételei ezt példázzák. Az antikvárius jelen esetben véltlen a könyvek megconszkításában, csak szakmaszeretét és hozzáértését bizonyítja, hogy feltünteteti — egyébként a szokással ellentétben! — hogy mi a metszet eredeti lelőhelye, mi az alapmű.¹⁹

Mindent egybevetve, értékes, a mindennapi történelmi és könyvtárosi munkában használható bibliográfiát kaptunk az antikváriusi ajánlójegyzékben.

Rákóczy Rozália

19 Tokaj. Prospect der Vöstung Tockai (von Dr. gegen Oeci anzusehen. 1664. Mérete 25,5×19 cm. Merian Theatrumából. Széles margójú, igen szép példány. Kat. sz. 3101.

Irenico-polemographie continuatio II. Das ist: Der historisch-fortgeführten Friedens- und Kriegs-Beschreibung Dritter: oder dess Theatri Europäi Neundter Theil... von dem 1660. Jahre... bis in das 1665. Jahr... / ... zusammengetragen und beschreiben Martin Meyer. In Franckfurt am Mayn: beyl. Matthäi Merians seel Erben, 1672. [5] fol. 1576 p. [30] fol. 48 t. 6 térk.; 34 cm. Tokaj kétoldalas ábrázolása — teljes mérete margóval együtt 34×36,2 cm — az 1167—1168. oldal között. A kötet részletesen ismerteti Magyarországot, térképpel és várábrázolásokkal, pl. Babócsa (1146—1147. p.), Pécs (1150—1151.), Segesd (1152—1153. p.) (Hadtörténelmi Múzeum lt. sz. A 1222.) A teljes Theatrum sorozat 21 kötetből áll.

MUCS SÁNDOR

POLITIKA ÉS A HADSEREG MAGYARORSZÁGON 1944—1948

(Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó—Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1985. 227 o. 28 t.)

Amikor Mucs Sándor könyvét elolvastam és hozzáfogtam e recenzió megírásához, felmerült bennem a kérdés, vajon melyik címét adjam meg ennek a figyelemre méltó tanulmánykötetnek. A borítón — Politika és hadsereg Magyarországon 1944—1948 — avagy a belső címlapon — Politika és a hadsereg Magyarországon 1944—1948 (Tanulmányok) — lévő. Végül is, egykori könyvtárosi tanulmányaimra hagyatkozva, úgy véltem, a belső címlapon lévő az elsőbbség, elvégre a könyvtári címlírás is arról készül.

Ennek az egy a betűnek a hiánya, illetve más nézőpontból nézve többlete — képletesen szólva — végig kíséri az egész kötetet. Mucs Sándor könyve ugyanis többet ad a népi demokratikus Magyarország története iránt érdeklődő olvasóknak a politika és a hadsereg 1944—1948 közötti viszonyáról, mint a korszak történetét tárgyaló eddig megjelent munkák összesége. Kevesebbet ad viszont a könyv annál, amit az olvasó tudni szeretne e bonyolult kor ilyen összefüggéseiben alig vizsgált eseményeiről. A szerző menségére legyen mondva, munkája új, az elmúlt évtizedek során alig kutatott területre, a hadsereg megszerzéséért folyó harc területére kalauzolja el az olvasót. Olyan téma felvázolására vállal-

kozott Mucs Sándor kötetében, amelynek alap kutatásokra épülő, szubjektív érzelmektől és torzításoktól mentes feltárása még várat magára.

Mucs Sándornak, a néphadsereg történetét kutató ismert történésznek a könyve eddig megjelent, illetve újabb tanulmányait fogja egybe. Ezek a tanulmányok kettő kivételével — A hadsereg fejlődésének rövid áttekintése és A politikai nevelés szervezete és tevékenysége a hadseregben (1945—1948) — a koalíciós évek hatalmon, illetve ellenzékben levő pártjainak a hadsereghez való viszonyát a hadsereg megszerzéséért vívott harcát mutatják be.

A tanulmányokat olvasva úgy éreztem, Mucs Sándor alapos, széles forrásbázist felhasználva igyekezett feltárni az egyes pártok és a hadsereg kapcsolatát — nem mindig helyesen választva meg az egyes tanulmányok címét. Annak a hadseregnek a politikához, illetve a pártoknak a hadsereghez való viszonyát elemezte Mucs Sándor írásaiban, amely 1945 tavaszán a semmiből született meg és az engedélyezett lehetőségekhez képest igyekezett bekapcsolódni a fasizmus elleni harcba.

E harc szükségességében és fontosságában a demokratikus pártok valamennyije egyetér-

tett és támogatta is azt. Nem volt viszont ilyen egyértelmű álláspontjuk a hadsereg későbbi szerepéről, fontosságáról. Közösnek egy vonást tekinthetünk — valamennyi párt igyekezett befolyását erősíteni a hadseregben, jóllehet a hatalom megszerzéséhez vezető úton nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a belügyminisztériumnak, a rendőrségnek és a helyi közigazgatásnak.

A hadsereg megszervezéséért a legtöbbit a Magyar Kommunista Párt tette. A párt már megalakulásának, a fasizmus elleni harcra történő felkészülésének heteiben tapasztalt kommunisták százait küldte a hadseregbe. Ezek a kommunisták a hadsereg kiépítésében, arculatának formálásában jelentős szerepet játszottak a későbbiek során. Többek között az ő tevékenységüknek, a kommunista párt célratoró politikájának volt köszönhető, hogy a hadseregben korábban következett be a „fordulat éve”.

A kommunistáknál kevesebb figyelmet fordított a hadseregre a Szociáldemokrata Párt. E párt „katonapolitikáját”, hadsereghez fűződő viszonyát elemezte következő tanulmányában Mucs Sándor.

A Független Kisgazdapárt hadsereghez való viszonyát 1945 nyaratól a régi katonai szakembereknek a hadseregben való megtartása jellemezte. Az ellenforradalmi korszak hadseregében szolgált, de a Kisgazdapárt által elképzelt polgári demokratikus rendet magukénak érző tisztek e párthoz vonzódtak. A Kisgazdapárt pártpolitikai befolyásoktól mentes hadsereget, illetve kisgazda befolyás alatt álló hadsereget képzelt el. Ennek a megvalósítása — annak ellenére, hogy a koalíciós időszak honvédelmi minisztereinek többsége a Kisgazdapárt soraiból került ki — megoldhatat-

lannak tűnt. A három baloldali párt közös fellépései a kisgazda orientációjú tisztek többségét kiszorították a hadseregből.

A Nemzeti Parasztpárt a közös fellépéseken kívül nem sok lépést tett a hadsereg megnyerésére. Csak 1947-ben alakult ki saját koncepciója, amely azonban Veres Péter honvédelmi minisztersége alatt sem hozta közelebb a hadsereget és a pártot.

Az ellenzéki, hatalomban nem részesülő pártok hadsereghez való viszonyát első ízben próbálta meg feltárni Mucs Sándor. Az elsődlegesen sajtóanyag alapján készített tanulmányból kiderül, hogy az ellenzéki pártok öbbsége létezése rövid ideje alatt nem, vagy alig foglalkozott a hadsereggel. Egyes pártok — pl. a Magyar Radikális Párt — szükségtelennek ítélték a hadsereget. Ez a vélemény 1918 október-novemberét idézte.

Mucs Sándor könyve zárótanulmányában a politikai tiszt intézmény elődjének, a nevelőtiszt intézménynek a történetéről ad áttekintést. Ez az intézmény 1945 és 1948 között a kommunisták legbiztosabb bázisa volt a hadseregben és jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a hadseregben a „fordulat éve” gyorsabban és zökkenőbbs mentesen zajlott le mint a politikai életben.

Mucs Sándor tanulmánykötete, amely hasznos adalékokat szolgáltat 1944—1948 eseményeihez, első kísérlete a népi demokratikus korszak első éve katonapolitikai megközelítésű feldolgozásának. A hadsereg és a politika viszonyait elemző írásai kezdő lépések lehetnek a feltáratlan téma sok oldalú, monografikus igényű feldolgozásához, amely remélhetőleg, a tanulmányok szerzőjének jóvoltából, rövidesen elkészül.

Szakály Sándor

SZABÓ BÁLINT

AZ „ÖTVENES ÉVEK”

(Kossuth Könyvkiadó. Budapest, 1986. 436. o.)

Szabó Bálint könyve a szocialista magyar társadalom építésének első időszakát mutatja be 1948—1957 között. A szerző célja, mint azt az Előszóban megfogalmazza, a jelenhez vezető történelmi út megismertetése a fiatal generációkkal. Célját, mint látni fogjuk, a témakörben, amelyre koncentrálni, alapvetően megvalósítja.

A mű az „ötvenes évek” fogalmának értelmezésével indít, majd rövid áttekintést nyújt a korszakról, amelyet további szakaszokra bont, elemezve azok tartalmát, szerepét, jelentőségét. A fogalom megadása a köztudatban elterjedt, nem egyértelmű szóhasználat miatt szükséges és hasznos. A korszakhatárok rögzítése önmagáért beszél. Segíti a tájékozódást a

téves meghatározások, s az ezekből adódó eltérő korszakhatárok megemlítése is.

A szerző ezt követően a szűkebb időszak szerinti halad tovább. Az első fejezetben az MDP létrejöttével és programnyilatkozatával foglalkozik. Részletesen elemzi a dokumentum haladó jellegét, a politika eltorzulásának kezdetét, a baloldali-szektás irányvonal kialakulását a hazai és a nemzetközi viszonyok tükrében, majd kiteljesedését az MDP II. kongresszusa kapcsán.

A második fejezetben megismerhetjük az 1953 júniusi MDP KV-i határozat előzményeit, létrejöttét, a kiadását követő időszak eseményeit a KV októberi üléséig. A szerző, s ez új a korszakkal foglalkozó irodalomban, a